

Un proiect responsabil și frumos

Transformarea a 350 de locuințe, cartierul Grand Parc, Bordeaux

A Beautiful and Responsible Project

The Transformation of 350 Dwellings,
the Grand Parc Neighbourhood, Bordeaux

PROIECT/PROJECT
FOTO & REPORTAJ/
PHOTO & REPORT

Lacaton & Vassal architectes; Frédéric Druot Architecture; Christophe Hutin Architecture

Laurian Ghinițoiu

56

DOSAR/DOSSIER

zeppelin #153

E cumva nedrept: tocmai proiectul câștigător va fi nedreptățit ca spațiu și materiale în acest dosar. Dar avem o scuză foarte bună – am publicat în Zeppelin nr. 148 un interviu lung cu Annel Lacaton și o prezentare a lucrării. Așa că mă voi concentra aici mai mult pe ceea ce am văzut și am discutat la fața locului, atât eu, cât și Laurian Ghinițoiu.

It is somewhat unfair: it is exactly the prize winner that will be treated unfairly in terms of space and materials in this dossier. But we have a very good excuse - in Zeppelin 148, we published a long interview with Annel Lacaton, as well as an overview of the operation. Therefore, here I will focus on what both I, and Laurian Ghinițoiu, have seen and discussed on-site.

Vorbeam în introducerea la acest dosar de felul în care juriul, în selecția primară (40 de proiecte din 383), apoi în cea a celor cinci finaliștilor și a premiului pentru arhitectură emergentă, a trebuit să găsească un echilibru între valorile dintotdeauna ale arhitecturii – îndeplinirea cu brio a temei, construcția bună, aici intrând structura și materialele ca elemente fundamentale, și frumusețea spațiilor (triada vitruviană, vezi bine) – și valoarea ei adăugată, adică la ce trebuie să răspundem astăzi când ni se cere mai mult decât să rezolvăm bine o temă: responsabilitate față de mediu, oraș, arhitectura existentă, societate.

Există și aici poziții mai extreme, de la arhitectii (foarte puțini) pentru care problemele de mai sus au devenit atât de presante, încât estetica e din ce în ce mai puțin relevantă, la cei pentru care responsabilitatea socială și sustenabilitatea sunt, de fapt, doar o parte nu neapărat esențială a unei rezolvări corecte. Asta atunci când nu ar ține oricum de o modă ce va trece. Unii dintre aceștia din urmă chiar iau poziție față de ceea ce percep drept o ocultare a arhitecturii veritabile și drept o invazie a unui discurs moralizator și plin de clișee, a unei etici autoproclamate care ascunde sau chiar justifică rezultatele mai degrabă modeste.

Se și întâmplă, de fapt, în prea multe cazuri, și nu doar în proiecte izolate (premiat sau nu), ci și în grandioase programe de reabilitare, al căror substrat este în primul rând politic și comercial. E cazul celebrei și obsesivei reabilitări termice, mai ales, care în România are ipostaze grotești, în defavoarea unei sustenabilități veritabile.

De ce insist asupra acestor lucruri? Pentru că proiectul de față este exact o acțiune în sensul responsabilității și durabilității veritabile, cărora le *răspunde prin arhitectură*. Vom vorbi despre asta mai încolo. Dincolo de asta, lucrarea de la Bordeaux chiar e, și îmi asum un termen pe care critica de arhitectură azi îl evită, *frumoasă*.

Delicatețe

La Bordeaux, pe drumul către cartier, de-abia așteptam să văd cum funcționează în realitate o strategie de reabilitare atât de radical diferită de ceea ce se face de obicei.

Însă ce m-a copleșit la început a fost expresia arhitecturală admirabilă. De la fațadele principale care apar în toate materialele legate de proiect și până la cele din spate, care nu sunt, practic, niciodată publicate, blocurile din Bordeaux sunt un poem al transparenței și arhitecturii ușoare. Cel mai mult mi-au amintit de modernismul clasic al Europei anilor '20, de clădirea Bauhaus, de fabrica Van Nelle și de atâtea alte clădiri delicate, cu suprafețele lor mari de sticlă și tâmplăriile atât de fine. Tâmplăriile care nu mai sunt posibile azi și care, să recunoaștem, erau și pe atunci niște catastrofe în termen de izolare și confort.

Spațiul face toată treaba

Ei bine, aici pielea diafană devine din nou posibilă, pentru că tot proiectul funcționează în termen de straturi. În timpul vizitei, arhitecții au spus-o foarte simplu: „Vă puteți gândi la întregul dispozitiv atașat la clădirile existente ca la un echivalent spațial al obișnuitei izolări termice”.

In the introduction to this dossier, I was speaking of how the jury, during the primary selection (40 projects out of 383), and then during the selection of the five finalists and of the prize for emergent architecture, had to find a balance between the same old values in architecture—successful completion of the program, a good construction, including structure and materials as fundamental elements, - and the beauty of spaces (the Vitruvian trio, of course)—and its added value, that is, what should we respond to today when asked to do more than simply solving a theme well: responsibility to the environment, to the city, to the existing architecture, to the society.

Architects can relate to this in extreme ways:, from the (very few) colleagues for whom the issues above have become so pressing, that aesthetics is becoming less relevant, to those for whom social responsibility and sustainability are really just one part, not necessarily an essential one, of a correct solution. That is, when not related to a passing fashion, anyway. Some of the latter even take a stand against what they see as an occultation of genuine architecture and an invasion of a moralising and cliched speech, of a self-proclaimed ethic that conceals or even justifies some rather humble results.

To be honest, this actually happens, in too many cases, and not just in (awarded or otherwise) isolated projects, but also in large-scale rehabilitation programs, whose substrate is a primarily political and social one. This is also especially the case of the famous and obsessive thermal rehabilitation, which, in Romania, gains grotesque poses, to the detriment of genuine sustainability.

Why do I dwell on these things? Because this project is precisely an action towards responsibility and genuine sustainability, *answering them through architecture*. We will talk of this later. Beyond this, the Bordeaux work really is, and I undertake a term which today's architecture keeps avoiding, *beautiful*.

Veils of glass and metal

In Bordeaux, on our way to the neighbourhood, I was anxious to see how such a radically different housing rehabilitation really works.

But my actual first reaction was of awe at the admirable architectural expression. From the main facades showing up in all the project-related materials, to the back ones, which are practically never published, the rehabilitation of the Bordeaux blocks are a poem of transparency and light architecture. They reminded me the most of the classic Modernism, of '20s Europe, of the Bauhaus building, of the Van Nelle factory, and of so many other delicate works, with their wide glazed surfaces and fine joinery. Joinery that is no longer possible nowadays and which, let's be frank, was a catastrophe in terms of insulation and comfort, back in the day.

The space does all the work

Well, here, diaphanous skin becomes once again possible, as the entire project is based on layers. During the visit, the architects put it simply: “you can think of the entire device

Limita adâncă se compune din partea exterioară balconului și cea mai adâncă, ce poate fi închisă, și straturi materiale – panouri vitrate interioare și exterioare, panouri din polycarbonat și perdele hi-tech, ușor transparente din interior, dar care reflectă căldura din orice parte ar veni.

Ca atare, în locul unor simple elemente singulare, deschise sau închise, avem aici o varietate de scenarii. Practic, când toate panourile se închid, adăunarea lor și stratului de aer din balcon compensează tâmplăria termorezistentă. În consecință, montanții pot fi foarte subțiri, și aici se închide un prim cerc, între performanță și estetică.

Evident, toată operația are sens în primul rând deoarece creează spații. După cum ne-a zis un domn în vârstă, al cărui apartament l-am vizitat: „Înainte locuiam într-un coteț, acum respir cu adevărat într-o casă”.

Balcoanele închise sunt spații greu de definit (inclusiv legal). Și locatarii le și folosesc în cele mai diferite feluri: de la noi livinguri la un fel de grădini de iarnă, cu gradații infinite între locuirea propriu-zisă și spațiul de depozitare. Și tot aproape infinite sunt variațiile în transparență, deschidere și protecție.

attached to the existing buildings, as of a spatial equivalent to the usual thermal insulation”. The deep limit consists of the outer part of the balcony, and a deeper one, which can be also closed, and then of mineral layers—interior and exterior glazed panes, polycarbonate panels and hi-tech solar reflection curtains, very efficient, yet still slightly transparent from the inside.

As such, instead of simple, open or closed singular elements, we witness a variety of scenarios. Basically, when all the panels are closed, their total plus the layer of air in the balcony compensate for the thermo-insulating joinery. Mullions can therefore be very thin—and a first circle is completed here, between performance and aesthetics.

Obviously, the entire operation makes sense primarily because it creates spaces. As an elderly gentleman, whose apartment we visited, put it, “I used to live in a kennel, now I am truly breathing in a house”.

Closed balconies are hard-to-define spaces (from a legal perspective as well). And the inhabitants actually use them in the most varied ways: from new living rooms, to a sort of winter gardens, with infinite gradations between actual living and storage space. And the variations

Libertate într-un cadru dat; ca arhitect locuitor într-un oraș și o țară a balcoanelor inept și agresiv închise, admir și mai mult felul în care funcționează sistemul arhitectural care chiar trăiește din balansul între ordine și schimbări.

În rezumat

Proiectul de reabilitare de la Bordeaux păstrează clădiri vechi cu probleme, în loc să le demoleze – o măsură sustenabilă fundamentală; un nou strat se atașează la construcția existentă, producând spații de locuit generoase și flexibile; prefabricarea inteligentă și organizarea remarcabilă țin costurile jos și permit o locuire neîntreruptă în timpul șantierului; chiria celor care locuiau deja acolo a rămas neschimbată. Reabilitarea termică primește o soluție arhitecturală, și nu doar tehnică, produce spațiu și calitate urbană și arhitecturală. Avem de-a face cu o *arhitectură generoasă*, în toate sensurile cuvântului.

in transparency, openness, and protection, are nearly infinite as well.

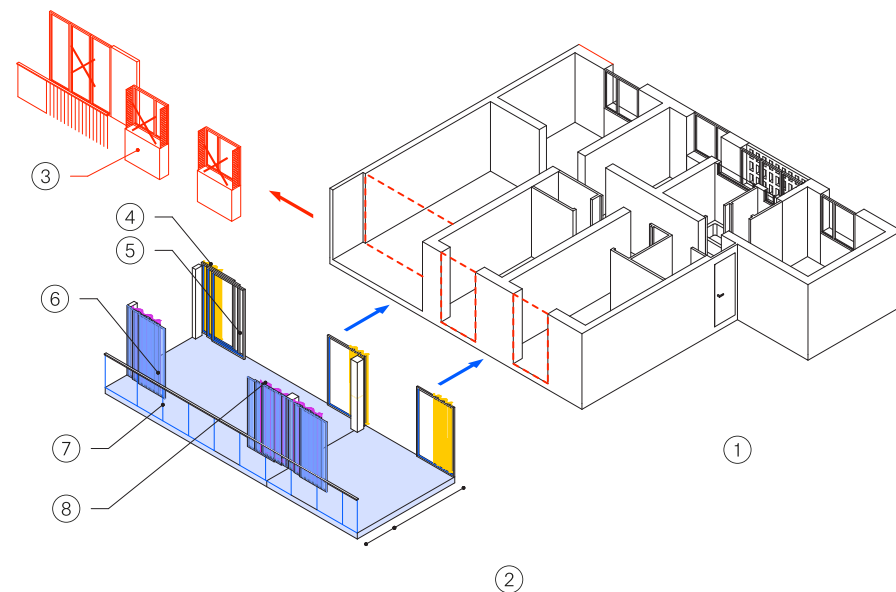
Freedom in a given space; as an architect living in a city and a country of ineptly and aggressively closed balconies, I am even more in awe of how the architectural system works, one that actually lives out of the balance between order and changes.

In a nutshell

The Bordeaux rehabilitation project preserves old problematic buildings, instead of tearing them down – a fundamental sustainable measure; a new layer is attached to the existing construction, producing generous and flexible living spaces; intelligent prefabrication and remarkable organization keep prices low and allow for an uninterrupted living during the construction works; the rent of the existing inhabitants has stayed the same. Thermal rehabilitation receives an design solution, not just a technical one, it

1. Clădire existentă. 2. Extindere – balcon+seră.
3. Desfacerea ferestrelor și parapetelor din metal sau beton. 4. Perdea termică interioară. 5. Panouri dublu-vitraj cu tâmplărie din aluminiu. 6. Panouri ușoare transparente mobile. 7. Balustradă vitrată. 8. Perdea pentru reflecție solară.

Și aici se verifică regula că rezultatul excepțional are nevoie vitală de un client excepțional: societatea de locuințe sociale a fost pregătită să intre într-un joc hipercomplicat, să-i antreneze pe locuitori în ceea ce părea o aventură, să mizeze pe viziune, și nu pe bifarea unei teme.

Ce nu s-a putut obține în acest proiect este exact ceea ce trece dincolo de locuirea restrânsă: astfel, spațiul liber nu a fost integrat cu soluția arhitecturală; e realizat de alți proiectanți, și e ok, dar nu cred că și-a atins adevăratul potențial.

La fel, lucru poate de înțeles într-un cartier dificil, spațiile comune de la parter nu au putut să ajungă mai mult decât parcuri de biciclete și depozitări. Poate s-ar fi putut lega de holuri pentru a crea locuri comune mai importante. Toți membrii juriului au fost de acord că e de reflectat și de lucrat la acest aspect.

Trebuie, de asemenea, remarcat faptul că soluția, în sine, e destul de dependentă de condițiile locale: într-un climat mai aspru decât al sud-vestului Franței, ar

1. Existing building. 2. Extension—balcony+winter garden.
3. Removal of windows and sills. Opening of concrete walls. 4. Interior thermal curtain. 5. Aluminium frame sliding doors, full-height double glazing. 6. Lightweight transparent mobile panels. 7. Glazed hand railings. 8. Reflective solar curtains.

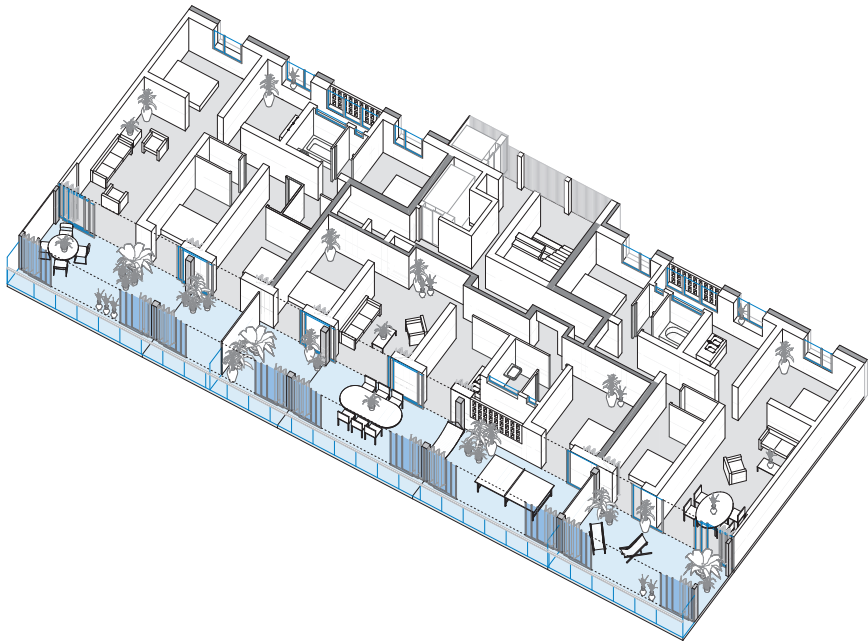
produces space, as well as urban and architectural quality. We are dealing with *generous architecture*, in every sense of the word.

The rule that exceptional results are in vital need of an exceptional customer, is also verified here: Aquitanix, the social housing company was prepared to enter a hyper-complicated game, to train the inhabitants into something alike an adventure, to bet on vision and not on ticking off a theme.

What could not be achieved in this project is precisely that which transcends limited living: thus, the free space around was not integrated in the architectural solution; it is made by other designers, and it is OK, but I do not think that it has reached its true potential.

Similarly, which is perhaps understandable in a difficult neighbourhood, the ground floor common spaces could not end up being anything more than bicycle parking and storage spaces. Perhaps they could have connected to the hallways, to create more important common spaces.

Etaj curent, blocurile H și I. Extinderi.
Current floor, H and I buildings. Extensions

cam fi nevoie de tâmplărie mai consistentă; ca să nu vorbim despre dificultățile atașării unei construcții în cazul zonelor seismice. Arhitecții și recunosc acest lucru. Nu au pretenția (spre deosebire de modernștii despre care vorbeam mai sus) de a oferi un model universal valabil. Ce rămân cu adevărat sunt principiile; și, ceea ce uneori se uită sau nu se înțelege când li se reproșează celor de la Lacaton & Vassal, folosirea permanentă a unor materiale și soluții, rămân exemplare răbdarea și dedicația de a construi un tip foarte particular de practică.

O practică încă prea izolată. Îmi doresc mult ca filosofia și modelul de colaborare din spatele acestui proiect să difuzeze cu adevărat, atât în Franța, cât și în alte țări care au disperată nevoie de ele.

The entire jury agreed that this aspect is worth reflecting and working on.

We should also note that the solution itself is rather dependent on local conditions: in a climate harsher than Southwestern France, we would need more consistent joinery; not to mention the difficulties of attaching a construction or cut holes in bearing walls in the case of seismic areas. And the architects admit it. They do not claim (as opposed to the above-mentioned Modernists) to provide a universally valid model. What truly remains are the principles; and, a thing that is sometimes forgotten or misunderstood, when people reproach Lacaton & Vassal for the continuous of their trade-mark materials and solutions, there remain the patience and the dedication to build a very particular type of practice.

A still too-isolated practice, still. I really wish that the philosophy and cooperation model behind this project should truly be diffused, both in France, and in other countries in dire need of them.

Oamenii

Reportajul lui Laurian Ghinițoiu

În timpul cercetării și reportajului fotografic de la Bordeaux, Laurian a vorbit cu profesioniști și cu utilizatorii – oameni din cartier și din blocuri. Câțiva locuitori au fost atât de drăguți încât să-l invite în apartamentele lor.

Iată ce a avut de povestit.

- În cartier locuiesc reprezentanți a mai mult de 130 de naționalități.
- Lucrători de la central social au menționat mai multe probleme, printre care și ceel care apar când ajung să locuiască pe același palier familii din țări ce se află în război.
- Sunt traficanți de droguri în zonă, mi-au zis niște adolescenți.
- Un locuitor al unuia dintre blocuri a mărturisit că nu-i place intervenția, pentru că e din beton și gri.
- Un alt vecin: „Ne place, însă ar fi fost bine să ne întrebe pe toți dinainte, pentru că unii dintre noi am fi preferat să nu ni se transforme apartamentele.”

Un cuplu pakistanez, în jur de 30–35 de ani

- Locuiesc la etajul 6, într-un apartament cu două dormitoare, un living, o bucătărie și o baie. În balconul lung au un pat dublu pentru ei într-o latură, un pat simplu pe cealaltă latură, o canaparea și o masă, o masă de sufragerie, flori, 2 frigidere, un aragaz, un șifonier.
- Amândoi muncesc din greu. Soția este casnică, are grijă de casă și este autoarea decorațiunilor.
- Folosesc balconul la orice, pentru că e plin de lumină, iar când familia vine în vizită, au spațiu ca să îi cazeze pe toți.
- Ea m-a întrebat dacă mi-e foame și mi-a oferit de mâncare.

People

A report by Laurian Ghinițoiu

While researching and photographing in Bordeaux, Laurian talked to people in charge and the users – various people from the blocks. Some inhabitants were so nice to show him their apartment.

This are some things he had to report:

- There are more than 130 nationalities in the whole neighbourhood.
- Workers from the social center told me about various issues, including ones that appear when you get on the same floor families form countries which are at war.
- There are drug dealers in the area, some teenagers reported.
- One inhabitant of the blocks did not like the intervention, because it is out of concrete and grey.
- Another neighbor: “We like it, but if would have been nice if they asked each and one of us before, some of us would have preferred not to have the apartment transformed.”

A Pakistani couple, around 30–35

- They live on the 6th floor, in an apartment with 2 bedrooms, a living room, a kitchen. and a bathroom In the long balcony: a double bed for them in one side, a single bed on the other side, a couch and a table, a dining table, flowers, 2 fridges, a gas cooker, a wardrobe.
- Both work hard, the husband at his job, the wife at home. She is taking care of the house and provided all the decoration.
- They use the balcony for everything, because it has plenty of light.
- It’s very good when their family is visiting, and they have space for everybody to stay over the weekend.
- She asked me if I’m hungry and if I would like to eat.

Marguerite, franceză, în jur de 75 de ani, trăiește singură

- Locuiește din 1962 într-un apartament de trei camere la etajul 4.
- Pe balcon are un set de mobilă de grădină cu canapea, masă și fotolii, precum și ciori false pentru a speria porumbeii.
- Are 2 fiice, 8 nepoți și 4 strănepoți.
- Nu prea s-a bucurat la începutul operațiunii, pentru că era zgomot și praf. Între timp și-a cumpărat canapeaua și se bucură de soarele din noul său spațiu dar și de ocazia de-a-i „spiona” pe vecini.

Marguerite, French, around 75, living alone

- She lives since '62 in an apartment at the 4th floor, with 2 bedrooms, a living room, a kitchen, and a bathroom.
- On the long balcony: one garden set—couch+table+ armchairs, fake crows to scare the pigeons.
- She has 2 daughters, 8 grandchildren and 4 grand-grandchildren.
- At the begining she wasn't very happy due the working noise and dust. Meanwhile, she has bought a couch and is enjoying the sun from her new space and she's also "spying" her neighbours.

Un cuplu tunisiano-algerian, de cca 35-45 de ani, cu un câine

- Un apartament de 3 camere, la etajul 9.
- Pe balcon, un grătar, o masă de sufragerie, 2 canapele, o masă de toaletă, o lampă de încălzit.

A Tunisian+Algerian couple, around 35-40, with one dog

- A 9th floor apartment 3-room apartment.
- On the balcony, a barbeque, a dining table, 2 couches, a makeup table, a heating lamp

O doamnă din Armenia, în jur de 70 de ani

- Un apartament de 2 camere, la etajul 6.
- Balconul e mai scurt și a fost amenajat cu o podea din lemn, o masă, o canapea, un bicou cu computer.

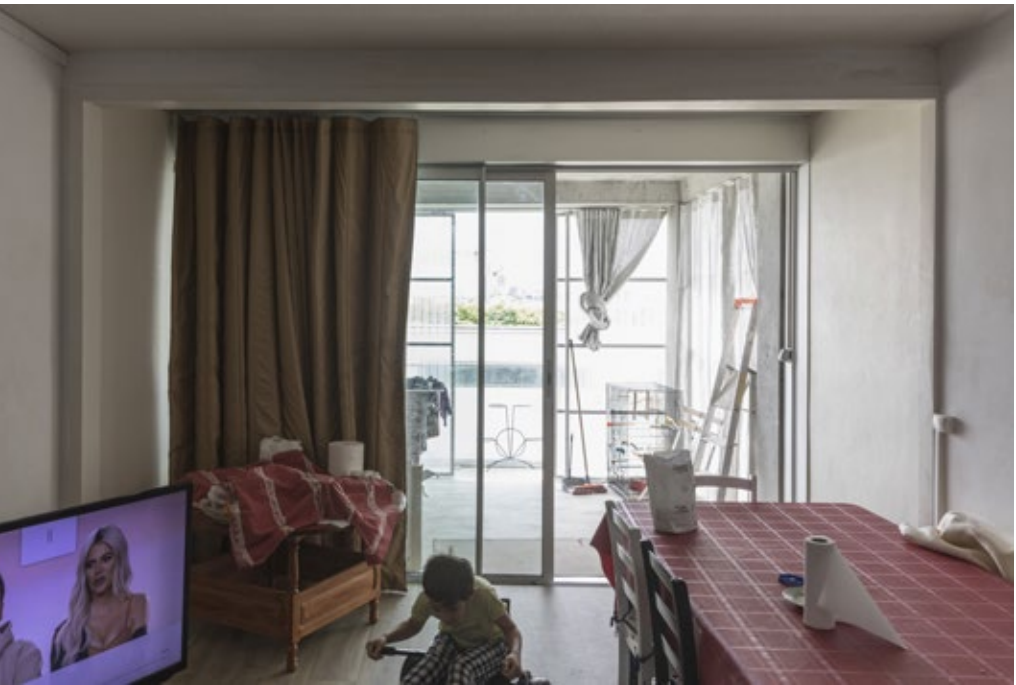

One Armenian woman, around 70

- A 6th floor two-room apartment.
- A shorter balcony, with a wooden floor, a table, a couch, a desk with a computer.

BIROURI/STUDIOS: Lacaton & Vassal architectes; Frédéric Druot Architecture; Christophe Hutin Architecture
AUTORI/AUTHORS: Anne Lacaton, Jean Philippe Vassal, Frédéric Druot, Christophe Hutin

ARIE DESFĂȘURATĂ/TOTAL AREA: 23.745 m²
CLIENT: AQUITANIS

O familie franceză cu un fiu

- Un apartament de două camere la etajul 8.
- Pe balcon: flori, păsări, o bicicletă.

A French family with one son

- An 8th floor two-room apartment.
- On the short balcony: flowers, birds, a bike.